

Comissió
Interuniversitària
de Llenguatge
Administratiu
i Jurídic

Actes de la V Jornada (15 d'abril de 2005)

Confonem gènere i sexe?

Llenguatge no sexista: fenomen, límit i aplicació

El jutge i la secretària: llenguatge sexista o desidiós?

Jaume Moya (Il·lustre Col·legi de Procuradors dels Tribunals de Barcelona) i Mireia Casals (Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya)

1 Visió de la procuradoria

La primera reflexió, a l'hora de plantejar-nos la qüestió de la presència de sexisme al llenguatge jurídic, és interrogar-nos sobre la seva rellevància pràctica. Una consciència eminentment pràctica ens diu que no és una qüestió que preocupi el professional de l'àmbit jurídic i judicial (així ens ho posa de manifest una «enquesta de passadís»), però una reflexió més profunda ens fa replantejar l'assumpte: si hem optat per treballar en català, amb els problemes pràctics que això ens porta, perquè creiem que cal defensar els drets lingüístics dels nostres representats, més enllà dels seus drets subjectius, per la mateixa raó hem de defensar un llenguatge no discriminatori, en coherència amb la nostra opció de respecte als drets i llibertats de les persones.

Com a procurador, en l'exercici diari de la meva funció de representant de la part en el procés, redacto diàriament dotzenes d'escrius necessaris per a la tramitació del procés. La intervenció del meu col·lectiu dins l'engranatge jurídic és eminentment escrit, per la qual cosa centraré la meva anàlisi en aquest vessant del llenguatge.

Sovint, en les actuacions judicials, la majoria dels escrits que han estat presentats —més enllà de la demanda (o contestació, si és el cas), la proposició de prova (si s'hi escau) o els hipotètics recursos, redactats per l'advocat o advocada que assumeix la defensa—, són redactats des del despatx de la representació processal. Aquests escrits, dits habitualment *de tràmit*, són els que fan avançar el procés a través de cadascuna de les seves fases processals i són assumits per la procura com a conseqüència de la seva especialització en el procés, més enllà de l'advocat o advocada, que assumeix el seu paper en la defensa del dret substantiu corresponent. Així doncs, redacto diàriament escrits com ara la designa de domicili a efectes de citacions de les parts, preparacions de recursos d'apel·lació, sol·licituds de lliuraments d'oficis, peticions de taxacions de costes, efectivitats d'embargaments i fins a gairebé un centenar de models adaptats a les diferents casuístiques (en el meu cas), escrits que, necessàriament, han de tenir una estandardització que en permeti la redacció àgil i en sèrie.

En conseqüència, una eina de gran ajuda professional és el Formulari Jurídic, ja que ens ofereix els esquemes dels principals escrits que, un cop adaptats a les característiques del cas concret, presentarem al jutjat o tribunal. L'estandardització d'aquests models permet, molt sovint, que una bona adaptació informàtica fusioni la base de dades amb els models d'escrius, de manera que amb la simple selecció del model d'escriu, aquest es confegeixi agafant cadascuna de les circumstàncies peculiars de l'assumpte (jutjat al qual es dirigeix, nombre d'actuacions, nom i circumstàncies de les parts intervinents, quanties, dates, etc.) que emplenaran els espais previstos *ad hoc*. Aquests escrits de tràmit acostumen a tenir un contingut tancat, de manera que la seva redacció es confegeix sense la necessitat de passar per un processador de textos. Aquesta característica no és aplicable amb els escrits que redactarà l'advocat o advocada, ja que aquests entren en el fons del cas i la seva estandardització és més complicada, perquè responen a una casuística quasi infinita; però sí que tenen una mecànica molt propera a les resolucions de tràmit (diligències d'ordenació i provisions) emeses pels gestors processals dels jutjats i tribunals.

Val a dir, com és obvi, que els formularis estan redactats de forma generalitzadora, per la qual cosa no s'hi pot preveure si el cas tindrà un jutge o una jutgessa, un creditor o una creditora, una advocada o un advocat, una procuradora o un procurador, una perita o un perit, un querellat o una querellada, un soci o una sòcia, etc. I és aquí, en l'examen dels diversos formularis que avui trobem disponibles, on es posen de manifest situacions discriminatòries vers el reconeixement de la dona en l'àmbit jurídic i judicial, fruit del fet que durant molt de temps el món jurídic ha estat gairebé exclusiu dels homes.

Així, sovint les referències a oficis i càrrecs empenen el gènere masculí com a genèric (*advocat, procurador, jutge, perit, notari, registrador*, etc.), considerant l'ofici o càrrec exclusivament com a masculí, amb excepcions que revelen el llenguatge sexista quan s'opta pel femení com a genèric en certs càrrecs que, per la seva subordinació, es considera tradicionalment femení (*secretària judicial*). Alhora, per a la formació del plural es tria habitualment el masculí (*demandats, magistrats*, etc.). A més, en els models que s'opta per la inclusió dels dos gèneres dins del text, la forma masculina acostuma a anar sempre al davant, subordinant el femení.

Cal cercar solucions perquè, mantenint l'estandardització dels models, respectant el principi fonamental de l'economia en la llengua i tractant de no allunyar-nos del llenguatge comú formal, s'abandonin els usos discriminatoris per raó de sexe en el llenguatge jurídic, usos que, val a dir, corresponen a un model de justícia ja caduc, especialment si considerem les xifres del món de la justícia:

- Col·legi de Barcelona: 222 procuradors i 260 procuradores
- Fiscalia de Catalunya: 93 homes i 181 dones
- Judicatura de Catalunya: 338 jutges i magistrats i 370 jutgesses i magistrades
- Secretaries judicials de Catalunya: 192 secretaris i 366 secretàries

Estadístiques que ens diuen que el món de la justícia ja és més femení que masculí i que, a més, les tendències porten a accentuar aquesta diferència.

Com a solucions possibles, es proposa de modificar els formularis a partir dels criteris següents:

- En les referències als i les professionals que signen els escrits, rebutjar emprar el masculí com a genèric i preveure que pugui ser home o dona mitjançant l'aplicació de la fórmula: *advocat/ada* i *procurador/a*. Aquesta fórmula, tot i carregosa si s'aplica amb profusió, és la més adient per a aquesta circumstància.
- En les referències a les persones que intervenen en la causa, emprar el mot ambivalent *part*, terme abstracte que posa èmfasi en la posició processal que s'ocupa (*part demandant* o *part demandada*) i no pas en la pròpia persona que l'ocupa. Així, qui redacta l'escrit al·ludirà a *la seva representada* o a *la seva defensada* o, per exemple, al·ludirà a l'altra part com a *la contrària* o, si s'escau, *la demandada, l'executada* o *l'embargada*.
- En les referències a la persona que ha de resoldre la petició formulada, designar el nom de l'òrgan a qui s'adreça, de manera que les sol·licituds vagin adreçades *al Tribunal* o *al Jutjat* (tot i que també seria admissible la fórmula ambivalent *Sa Senyoria*, que personalment rebutja per anacrònica) o a *la Secretaria del Jutjat*.
- En referències a tercers, evitar paraules amb marca de gènere, estalviant el recarregament d'esmentar la doble forma, i recórrer a paraules neutres (*persona*, per exemple), paraules que presenten la mateixa forma per ambdós gèneres (*testimoni, agent* o *especialista*, per exemple) o referències a la institució o entitat a la qual pertanyen (*Ministeri Fiscal, Registre* o *Notaria*, per exemple).

Aquestes propostes seran sense perjudici dels recursos informàtics que permetin, a partir de la informació de les bases de dades, editar escrits en què la redacció s'adapti a la condició de dona o home de les diferents persones que hi intervenen.

Nogensmenys, val a dir que, sovint, el llenguatge que considerem en aquest fòrum com a sexista no es percep com a tal per dones professionals de la justícia, les quals prefereixen per a la seva targeta de visita el terme *advocat* o *procurador dels tribunals*, o bé signen les seves resolucions com a «Il·lma. Sra. X, magistrat jutge» o «Na X, secretari judicial», o fins i tot anuncien el seu despatx amb el cartell «Sra. X, registrador de la propietat» o «Na X, arquitecte perit». Encara avui, la forma femenina del càrrec o professió és entesa com a subordinació de la forma masculina, de manera que la *jutgessa* és entesa com la muller del jutge.

A més, la redacció de les lleis processals (i en tota la legislació en general) també es caracteritza per l'ús del masculí com a genèric, de manera que es troba a faltar que la terminologia emprada en els textos jurídics s'harmonitzi amb el principi d'igualtat entre els sexes. Tot i això, el perill que es consideri que aquesta és una qüestió més política que lingüística, impedeix que els serveis lingüístics intervinguin per corregir-ho.

2 Visió de l'advocacia

En el moment en què ens van demanar si volíem participar en aquestes jornades, i després de la lectura d'alguns articles que ens han facilitat les persones que les organitzen, ha estat quan realment hem pres consciència que la gran majoria dels escrits que fem i que utilitzem són sexistes. Molts dels documents que utilitzem no tenen en compte la visió femenina, ni tenen en compte el fet de ser dona, ja que utilitzem paraules com ara *advocats* o *procuradors*, tot i que aquestes paraules tenen un gènere per al femení i un altre per al masculí. Sincerament, crec que molts dels escrits que redactem, i que després comentarem, són sexistes. Aquest sexisme, penso que no és conseqüència d'una voluntat manifesta de no voler utilitzar la forma femenina, sinó ben al contrari, crec que no ens ho hem plantejat, crec que és per desconexença, o fins i tot, per desidia.

Partim de la base i de fets que no ens havíem plantejat, com el fet que formem part del Col·legi d'Advocats, que tots aquests col·legis formen part del Consell dels Col·legis d'Advocats de Catalunya i que també anomenem Consell de l'Advocacia Catalana. Tots els noms d'aquestes institucions fan referència als advocats, només el Consell parla d'*advocacia* fent referència a ambdós sexes.

A partir d'aquí, hem analitzat llibres jurídics en els quals hem pogut observar que els models d'escrits que presenten contenen majoritàriament models clarament sexistes; no fa falta anomenar aquests llibres, simplement diré que possiblement el 90 % de llibres que hem analitzat i que podem tenir al despatx estan mal redactats o bé no tenen en compte aquesta realitat. A l'hora de plantejar-nos la nostra exposició hem recollit informació de diverses fonts: d'una banda, la normativa i, de l'altra, els formularis, els escrits, les instàncies, etc.

2.1 Normativa

A priori, sense fer una anàlisi exhaustiva de les lleis i normes que utilitzem en la nostra professió, constatem un ús sexista en la redacció d'aquestes lleis. Per exemple:

- Art. 814 de la LEC: «per a la presentació de la petició inicial del procediment monitori no cal valer-se de *procurador* i *advocat*».
- El CGPJ va editar uns tríptics en els quals explica què és el procés monitori; parla d'oposició *del deutor*; d'intervenció *de l'advocat i procurador*, i que les vistes se celebraran davant *d'un jutge o magistrat*. En cap cas es preveu el fet que pugui intervenir-hi *una advocada*, o *una procuradora*, o que parlem *d'una deutora*.
- En tots els textos normatius es parla de *l'advocat*, *el procurador*, *l'inculpat*, *el deutor*, *el creditor*, etc. No s'utilitza en cap cas la forma femenina. Tot i que algunes d'aquestes lleis i articles s'han aprovat recentment.

2.2 Formularis, escrits, instàncies

Analitzant formularis jurídics de diversos llibres que combinen textos normatius i formularis ens trobem que passa exactament el mateix. Vegem l'exemple d'uns formularis penals que hem extret d'un llibre:

▪ Model de diligència

«L'estenc, jo el secretari,». Més endavant en el mateix model es diu que «el procediment se segueix contra el Sr.».

▪ Model d'escrit

«Proveïment pel qual es té per rebut el sumari:

Proveïment dels Il·lès: Sr.

Sr.

Es designa el magistrat ponent l'Il·lm. Sr.

Es té per personat i part en qualitat de processat el Sr. i en el seu nom i representació el procurador Sr. i sota la direcció del lletrat Sr.»

▪ Escrit de qualificació

«A la sala

procurador dels tribunals i del processat Sr.

Signat per advocat i procurador»

De moment el nostre col·lectiu ja ens trobem amb dos handicaps:

- a) que tota la normativa i legislació està redactada amb llenguatge sexista, i
- b) que molts dels formularis que podem utilitzar com a models són sexistes.

Com a professionals molts cops utilitzem models de llibres, però nosaltres també redactem demandes, denúncies i altres documents de tràmit. Aquests documents els podem adaptar als nostres clients depenent del sexe que tinguin. Però, és cert que molts dels escrits que nosaltres redactem també contenen greus incoherències. Per exemple:

«la Sra. Marina ..., procurador del tribunal»

«Mireia Casals, advocat» (advocades que signen com a advocats)

Aquests exemples segurament a molts companys i companyes no els cridaria l'atenció, perquè en un procediment judicial es veu amb normalitat. Però, què passaria si poséssim per exemple: «Jaume Moya, procuradora dels tribunals»? Segurament, en aquest cas es veuria de seguida la incoherència.

De fet, observant el material que utilitzem en els nostres despatxos m'atreveria a dir que la gran majoria de documents estan mal redactats i no segueixen un criteri coherent. En canvi, l'estructura bàsica dels escrits que dirigim als jutjats sí que contenen un criteri coherent:

Al Jutjat

Manifesto

Fets

Fonaments de dret: capacitat de les parts, legitimació de les parts, representació i direcció processal, competència, procediment, costes, fons de l'assumepte

Sol·licito

És quan nosaltres desenvolupem aquests punts que comencem a cometre els errors que hem comentat, i ben segur que és perquè no en som prou conscients.

Al Jutjat

AA, procurador dels tribunals

Manifesto:

Fets

L'actor...

El demandat...

Fonaments de dret: capacitat de les parts, legitimació de les parts, representació i direcció processal, competència, procediment, costes, fons de l'assumpte

Sol·licito:

Que em tingui per comparegut i em consideri part com a representant del Sr. ...

En tota la documentació que he observat només he trobat un text que respectava la possibilitat que l'escrit el presentés un home o una dona i que es pogués tractar d'un client o una clienta.

A LA SALA CONTENCIOSA ADMINISTRATIVA
O AL JUTJAT CONTENCIÓS ADMINISTRATIU

....., procurador/procuradora dels tribunals (preceptiu en cas d'adreçar-se a la Sala) / advocat/advocada de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de (en cas d'adreçar-se al Jutjat), en nom d....., representació que acredito mitjançant l'escriptura de poder adjunta que presento, comparec davant d'aquesta Sala / d'aquest Jutjat i,

MANIFESTO:

Que, en la representació que acredito, promoc, a l'empara del que disposen els articles 43 i següents de la LOPJ, conflicte de competència a favor de l'ordre jurisdiccional contenciós administratiu en base a les següents manifestacions: [...]

Per això,

SOL·LICITO:

1. Que admeteu aquest escrit amb les seves còpies i els documents que hi annexo.
2. Que tingueu per promogut conflicte de competència, a l'empara del que disposen els articles 43 i següents de la LOPJ.
3. Que, prèvia audiència de les parts i del ministeri fiscal, dicteu interlocutòria mitjançant la qual acordeu requerir el Jutjat de Primera Instància núm. de perquè deixi de conèixer de l'esmentat assumpte.

....., d..... de 200....

3 Conclusions

Des d'un punt de vista professional crec que és molt difícil escriure en tot el text que s'adreça al Jutjat la forma femenina i masculina, sobretot per la dificultat que això pot suposar en la lectura i comprensió d'aquests escrits. Ara bé, no per això ens hem de conformar a utilitzar la forma masculina i discriminar la versió femenina. És obvi que actualment hi ha més dones en el món jurídic i en tots els àmbits professionals; últimament es col·legien més dones que homes i, per tant, amb els anys aquesta tendència s'anirà capgirant i anirem prenent consciència i sensibilitzant-nos d'aquests errors.

En un primer moment, molts dels formularis que hem observat només parlen de la possibilitat de ser un jutge i un magistrat, o advocats i procuradors. Hem reconegut que possiblement aquesta redacció com a col·lectiu, no ens l'hem gairebé ni plantejada, o si ho hem fet ha estat amb uns criteris mínims, com ara posem el nom de l'advocada o el procurador, però en el cos del document potser que hi hagi errades de coherència, com veiem en el model següent d'instància:

El/la sotasignant Sr./Sra. i adreça electrònica
advocat en exercici, inscrit en el Col·legi d'Advocats
Jutjat
Procediment
Client

Per evitar-nos situacions com la que hem tractat, hem de partir de la base i de la consideració que:

- Alguns oficis o càrrecs són exclusivament masculins o femenins. Així, en els nostres escrits podríem utilitzar el concepte: «sota la *direcció lletrada* de advocat/ada».
- En el cas d'impresos hauríem d'establir criteris com ara «nom i cognoms, data de naixement, domicili, la persona interessada».
- Podríem com a solució parlar de «les parts del procediment judicial».

En definitiva, buscar solucions per evitar el sexisme en els documents judicials és possible, però necessitarem temps per ser conscients que realment aquesta discriminació existeix i temps també per familiaritzar-nos amb uns criteris orientadors mínims que respectin ambdós sexes.

Citació recomanada

MOYA, Jaume; CASALS, Mireia. «El jutge i la secretària: llenguatge sexista o desidiós». A: *Confonem gènere i sexe? Llenguatge no sexista: fenomen, límit i aplicació* [en línia]. V Jornada de Llenguatge Jurídic i Administratiu Universitari. Universitat de Barcelona, 15 d'abril de 2005. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics, 2007. <www.ub.edu/sl/cilaj/actes/VJornada/5_Moya_Casals.pdf>.

Jaume Moya. Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona l'any 1996. Procurador dels Tribunals des de 1996. Membre de la Comissió de Política Lingüística del Col·legi de Procuradors de Barcelona. Membre del Grup de treball de l'àmbit jurídic i judicial de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat. Vocal de l'Associació de Juristes per la Llengua Pròpia. Soci del col·lectiu Equip Jurídic 3.5. Ha intervingut en la redacció dels *Formularis jurídics* de l'Il·lustre Col·legi de Procuradors de Barcelona. És l'autor del *Manifest dels procuradors dels tribunals de Catalunya en defensa de l'ús normalitzat de la llengua catalana en l'àmbit de l'Administració de Justícia de Catalunya*. Ha participat en diverses taules rodones, rodes de premsa i conferències sobre l'ús del català a la justícia.

Mireia Casals. Advocada, llicenciada per la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1996. Beca Erasmus a Utrech, Holanda. Col·legiada a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona (ICAB) l'any 2000. Ha treballat en diversos despatxos professionals. Responsable del Servei Lingüístic del Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya (CICAC). Membre del Grup de treball de l'àmbit jurídic i judicial de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat. Col·labora en el Gabinet Jurídic d'Òmnium Cultural. Secretària de l'Associació de Juristes per la Llengua.